

Fundacja
Aleksandra Kwaśniewskiego
AMICUS EUROPAE

Biuletyn OPINIE FAE
nr 1/2015

Jakub GAJDA

Instrumenty polityki Iranu wobec Azji Centralnej i Afganistanu

Po zakończeniu misji ISAF (International Security Assistance Force) Afganistan stanie się obiektem większego zaangażowania państw sąsiedzkich. Iran jest jednym z głównych graczy, mających w niedalekiej przyszłości odegrać istotną rolę w tym kraju.

Tymczasem panująca dziś w regionie sytuacja wykazuje pewne cechy zbieżności z wydarzeniami sprzed 35 lat, kiedy to w wyniku rewolucji w Iranie powołana została Republika Islamska (IRI). Głównym celem w polityce zagranicznej IRI, od początku jej istnienia, był eksport rewolucji islamskiej do innych państw zamieszkałych przez muzułmanów. Jednym z pierwszych kierunków polityki nowych władz Iranu miał być Afganistan, który w roku irańskiej rewolucji stał się celem inwazji zbrojnej ZSRR. Teheran od początku wspierał szyckie grupy afgańskich mudżahedinów w walce z Armią Czerwoną, lecz nie był w stanie zaangażować się politycznie i finansowo w wymiarze adekwatnym do wymagań jakie niosła ze sobą tamta sytuacja. Na przeszkodzie aktywniejszemu zaangażowaniu IRI w Afganistanie w latach 80. XX wieku stanęły wydarzenia związane z wojną graniczną z Irakiem. Uwaga władz młodej jeszcze Republiki Islamskiej skupiła się wówczas na długiej i wyniszczającej konfrontacji zbrojnej.

Na przełomie lat 2014-2015 irańskie władze znów zmuszone są do głębokiego zaangażowania na zachodzie, gdzie zwalczają „kalifat” powstały w wyniku działań Państwa Islamskiego (IS) na terenach Iraku i Syrii. Antyszyicka, a jak twierdzą Irańczycy: „takfirytyczna”¹, ideologia Państwa Islamskiego stanowi bardzo poważne zagrożenie zarówno dla samego Iranu, jak i jego regionalnych sojuszników na Bliskim Wschodzie, w szczególności na terenie Lewantu. Z tej też przyczyny polityka wschodnia Iranu, po raz kolejny w kluczowym dla Afganistanu momencie, najprawdopodobniej, zejdzie na dalszy plan. Podobnie jednak, jak miało to miejsce w przeszłości, Iran całkowicie nie zrezygnuje z podejmowania inicjatyw mających budować jego pozycję, zwłaszcza, że w minionych

¹ *Takfiryści* – to fundamentaliści islamscy, którzy oskarżają o apostazję innych muzułmanów, nazywając ich niewiernymi (*kaafirami*). Sunniccy fundamentaliści z IS do kategorii niewiernych włączają nie tylko tzw. Ludy Księgi (chrześcijan i żydów), ale również wszystkich muzułmanów wyznających inne niż sunnicki odłamy islamu (a więc szytów, ibadytów i in.)

latach zdobył w Kabulu bardzo duże wpływy i poczynił istotne inwestycje – szczególnie na północnym-zachodzie Afganistanu.²

Charakter zaangażowania Iranu w Afganistanie oraz Azji Centralnej – ze szczególnym uwzględnieniem bliskiego kulturowo Tadżykistanu – oraz wykorzystywane instrumenty znacząco różnią się od tych z lat 80. ub. stulecia. Warto zatem przyjrzeć się zagadnieniom z nimi związanym, takim jak chociażby postulowane od 2001 roku powstanie Unii Państw Perskojęzycznych.

Irańskie instrumenty polityki na wschodzie

W latach 90. ub. stulecia, między innymi w efekcie rozpadu ZSRR, Iran zdecydowanie przeformułował swoją strategię wschodnią ze względu na konieczność doboru skutecznych instrumentów politycznych wobec pięciu nowych postradzieckich republik Azji Centralnej. Faktem, który doprowadził do zmiany narzędzi polityki i propagandy, była też śmierć ajatollaha Chomeiniego w 1989 roku. Od tamtego czasu można było w Iranie zauważyć powrót trendów nacjonalistycznych, które częściowo zaczęły konkurować z ideami rewolucji islamskiej. Objawiło się to szczególnie w polityce wobec bliskich kulturowo państw – Afganistanu i Tadżykistanu. W 1991 roku Teheran, mając świadomość że szyicki islam nie ma odpowiedniej „siły przebicia” w większości sunnickim Afganistanie oraz również sunnickiej, acz mocno zlaicyzowanej i zsowietyzowanej Azji Centralnej, zdecydował się przyjąć nową strategię wobec tego regionu. Władze w Teheranie postanowiły, że nie będą zabiegać o wpływy polityczne w tym regionie poprzez korzystanie z instrumentów oraz idei religijnych. W tym okresie, co było precedensem w historii Islamskiej Republiki Iranu, wspólne dziedzictwo kulturowe, a nade wszystko język perski – niegdyś *lingua franca* całego Środkowego Wschodu – stał się ważnym narzędziem irańskiej polityki międzynarodowej. *Dari* (afgańska odmiana języka perskiego) jest językiem urzędowym Afganistanu i wraz z dialektami stanowi język ojczysty dla ponad 30 proc. mieszkańców tego kraju – głównie Tadżyków – drugiej co do wielkości (po Pasztunach) grupy etnicznej Afganistanu. *Dari* znany jest również większości innych ludów Afganistanu i najczęściej służy do

² Patrz: A. Nader, J. Laha, *Iran's Balancing Act in Afghanistan*, RAND 2011, http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/occasional_papers/2011/RAND_OP322.pdf, dostęp: 18 grudnia 2014.

porozumiewania się w handlu oraz w urzędach na terenie całego kraju. Podobnie rzecz ma się z językiem tadżyckim, który choć zapisywany *graždanką*, stanowi *de facto* wariant dialekta języka perskiego. W praktyce użytkownicy języka perskiego (*farsi*), *dari* oraz tadżyckiego (*todżiki*) nie mają większych problemów w swobodnym werbalnym porozumiewaniu się, co słusznie uznane zostało za bazę do zacieśniania relacji między Afganistanem, Iranem i Tadżykistanem. Istotne jest też, że język perski pozostaje również w użyciu w innych rejonach Azji Centralnej, szczególnie w dwóch historycznych miastach – Bucharze i Samarkandzie, które wchodzą obecnie w skład Uzbekistanu.

Początki i rozwój idei

Aby formalnie wzmocnić swe wpływy wśród sunnitów mówiących językiem perskim, Iran zdecydował się pod koniec 1991 roku podpisać ze świeżo powstałym rządem niepodległego Tadżykistanu oraz afgańskim ruchem *Dżamiat-e-Eslami* Burhanuddina Rabbaniego³ porozumienie o współpracy kulturalnej pomiędzy posługującymi się odmianami języka perskiego Tadżykami, Afganami oraz Irańczykami⁴. Tak narodziła się koncepcja Unii Państw Perskojęzycznych, która miała być sukcesywnie implementowana przez rządy Iranu, Afganistanu i Tadżykistanu po 2001 roku⁵.

Wcześniej, w wyniku irańskiej polityki wspierania grup perskojęzycznych w Afganistanie, udało się IRI zdobyć istotne wpływy wśród członków Sojuszu Północnego, który stał się główną siłą polityczną w Afganistanie po odsunięciu od władzy talibów. Stworzyło to Iranowi dobry grunt do działań względem nowych władz Afganistanu. Dobre relacje z późniejszym prezydentem Afganistanu, Hamidem Karzajem, choć on sam nie był związany z Sojuszem Północnym i jest z pochodzenia Pasztunem, również związane były z możliwościami wywarcia wpływu na przedstawicieli Sojuszu Północnego, jakie Iran okazał na konferencji w Bonn w 2001 roku. Jak wspomina amerykański wysłannik na tę konferencję – J. Dobbins, Iran *de facto* umożliwił wypracowanie porozumienia, które pozwoliło

³ Dżamiat-e-Eslami była jedną z najsilniejszych grup afgańskich walczących w *dżihadzie* przeciwko Armii Czerwonej, a następnie brała udział w wojnie domowej w Afganistanie. Od 2011 roku liderem partii jest Salahuddin Rabbani.

⁴ A. Awady: *Saudi Arabia, Iran and the Conflict in Afghanistan*. W: *Fundamentalism Reborn? Afghanistan and the Taliban*, red. W. Maley, London 2001, s. 122.

⁵ J. Gajda: *Afganistan-Iran-Tadżykistan. Relacje państw perskojęzycznych w 2010 roku*. W: *Wschód i Zachód. Tolerancja i różnorodność*, red. M. Woźniak, K. Zdulski, Łódź 2013, s. 79-86.

Karzajowi stanąć na czele państwa.⁶ H. Karzaj doceniał irańskie wsparcie przez dwanaście lat sprawowania władzy w Kabulu, co w tym okresie wydatnie przyczyniło się do dalszego rozwoju relacji afgańsko-irańskich.

Rozkwit idei

Siłą napędową idei Unii Państw Perskojęzycznych w minionych latach pozostawał Iran – najsilniejsze spośród trzech bliskich kulturowo państw. Rozkwit relacji kierujących się imperatywem języka perskiego oraz wspólnego dziedzictwa kulturowego wiąże się z prezydenturą M. Ahmadineżada. W okresie jego rządów doszło do czterech szczytów państw perskojęzycznych (w latach 2009 – 2010), podczas których dyskutowano formalne warunki politycznej, gospodarczej oraz kulturowej integracji. W 2008 roku doszło do powstania Rady Ekonomicznej Unii Państw Perskojęzycznych⁷, co było jak dotąd najpoważniejszym formalnym efektem działań na rzecz integracji. W latach aktywnego zaangażowania Iranu w Afganistanie i Tadżykistanie wdrażano następujące inwestycje, które stanowiły część planu zbliżenia gospodarczego państw:

- budowa instalacji przesyłu energii elektrycznej od granicy irańskiej do tadżyckiej przez afgańskie miasta Herat i Mazar-e-Szarif,
- budowa linii kolejowych w północnym i północno-zachodnim Afganistanie,
- rozbudowa infrastruktury drogowej w północnym Afganistanie,
- rozbudowa irańskiego portu w Czabahar (dostęp do otwartego morza dla Afganistanu i Azji Centralnej),
- wspólna, perskojęzyczna stacja telewizyjna z siedzibą w Duszanbe (*Navruz TV*).⁸

Ponieważ zbliżenie następowało na gruncie języka i dziedzictwa kulturowego, czynnikiem stwarzającym okazje do trilateralnych spotkań polityków i dyplomatów na różnych szczeblach były w szczególności wydarzenia kulturalne. W tym kontekście należy

⁶ J. Dobbins, *Negotiating with Iran: Reflections from Personal Experience*, [w:] *The Washington Quarterly*, January 2010, s. 153-154.

⁷ S. Medrea, *Persian-Speaking Union created by Afghanistan, Iran, Tajikistan*, <http://www.cacianalyst.org/?q=node/4832>, dostęp: 14 grudnia 2014.

⁸ Wspólne oświadczenie ministrów spraw zagranicznych Islamskiej Republiki Afganistanu, Islamskiej Republiki Iranu oraz Republiki Tadżykistanu, Duszanbe, 25 marca 2008.

podkreślić szczególną, integrującą rolę ceremonii irańskiego nowego roku – Nouruz⁹, który obchodzony jest we wszystkich trzech państwach. Od 2009 roku tradycją stało się, że noworoczne ceremonie obchodzone są przez najwyższych przedstawicieli Afganistanu, Iranu i Tadżykistanu wspólnie. Ahmadineżad, Karzaj i Rahmon spotykali się kolejno w Mazar-e-Szarif (2009), w Szirazie (2010), Teheranie (2011), Duszanbe (2012) oraz turkmeńskim Aszhabadzie (2013), a w 2014 roku, na obchodach święta w Kabulu, M. Ahmadineżada zastąpił nowy prezydent Iranu – H. Rouhani.

Wypalająca się idea?

Idea integracji opartej na wspólnym dziedzictwie kulturowym oraz wspólnocie języka jest w istocie irańską kontrpropozycją dla wpływów innych silnych państw w Afganistanie i Azji Centralnej. Podobny projekt w zamieszkaną w większości przez ludy tureckie Azji Centralnej, postuluje Turcja – dążąca do zacieśniania więzów szczególnie z Turkmenistanem, Uzbekistanem i Kirgistanem. Utworzona w 2014 roku przez Rosję, Kazachstan i Białoruś Unia Eurazjatycka w przyszłości, po akcesji Kirgistanu, może rozszerzyć się również o Tadżykistan.

Projekt Unii Państw Perskojęzycznych był także postrzegany jako zagrożenie i rozszerzenie wpływów irańskich przez Stany Zjednoczone, zaangażowane w Afganistanie. Unia Państw Perskojęzycznych może być jednocześnie ideą działającą na korzyść mocarstw azjatyckich – Chin i Indii. Chiny łączy z Iranem m. in. projekt Nowego Szlaku Jedwabnego (*New Silk Road*) i budowa połączenia kolejowego przez terytoria Afganistanu i Tadżykistanu¹⁰, zaś Indie mogą ożywić swą współpracę z Afganistanem i Azją Centralną z pominięciem Pakistanu, poprzez projekt rozbudowy irańskiego portu w Czabahar i budowę połączeń kolejowych oraz drogowych w Afganistanie¹¹.

⁹ Nouruz (zapisywane też jako *Neuruz*, *Newroz*, *Navruz*, *Nowruz*, *Nauruz*, *Nooruz*, *Novruz*, *Navrez*) – tradycyjne irańskie święto nowego roku, obchodzone w dniu równonocy wiosennej. W 2010 roku zostało uznane za święto międzynarodowe przez ONZ: *General Assembly Recognizes 21 March as International Day of Nowruz*, <http://www.un.org/News/Press/docs/2010/ga10916.doc.htm>, data odczytu 22 maja 2011.

¹⁰ Patrz: *Iran-Afghanistan-Tajikistan-Kyrgyzstan-China rail corridor underway*, *Trend.az*, 23.04.2014, <http://en.trend.az/business/economy/2266225.html>, dotęp: 18 grudnia 2014.

¹¹ Patrz: R. Agarwal, *Post-2014 Afghanistan: Options for India and Iran*, IPICS, Issue Brief #247, marzec 2014, <http://www.ipcs.org/issue-brief/iran/post-2014-afghanistan-policy-options-for-india-and-iran-247.html> [dostęp: 30 listopada 2014].

U schyłku drugiej i ostatniej kadencji prezydentury M. Ahmadinezada można było zaobserwować spowolnienie procesu integracji oraz tendencje do stagnacji w relacjach pomiędzy państwami perskojęzycznymi. Objawiło się to przede wszystkim tym, że w latach 2011-2014 nie odbył się ani jeden formalny szczyt przywódców UPP. Ostatni (czwarty) trójstronny szczyt państw perskojęzycznych miał miejsce w Teheranie w 2010 roku. Choć nadal odbywały się coroczne spotkania głów państw w ramach obchodów Międzynarodowego Święta Nouruz, to forma ich zmieniła swój charakter, gdyż uczestniczyli w nich także przedstawiciele władz innych państw (Pakistan i Turkmenistan). W latach 2012-2014 w mediach opisywanego regionu pojawiały się już tylko nieliczne doniesienia o rozwoju idei UPP, a politycy z każdej z trzech stron rzadko wypowiadali się na jej temat. Wobec powyższego formalne zacieśnianie współpracy afgańsko-irańsko-tadżyckiej wydaje się schodzić na dalszy plan. Duży wpływ na zahamowanie tego procesu ma zapewne fakt, że polityka zagraniczna siły napędowej projektu – IRI, musiała ponownie skoncentrować się na wydarzeniach za swą zachodnią granicą: w Iraku oraz Syrii, które również są terenem strategicznego zaangażowania Iranu na drodze do regionalnej potęgi. Niebagatelne znaczenie ma też zagrożenie sunnickim fundamentalizmem ze strony IS, co budzi zaniepokojone w Iranie.

Kwestie powstania UPP były poruszane głównie na spotkaniach przedstawicieli niższej rangi. Niemniej we wrześniu 2013 roku, podczas spotkania z nowym ambasadorem Tadżykistanu, Nematullahem Imamzadą, prezydent Iranu zwrócił uwagę na ogromną wagę relacji między Iranem, Afganistanem oraz Tadżykistanem i podkreślił, że rozwój każdego z tych trzech państw będzie działał na korzyść całego regionu. Wezwał też do dalszego rozwoju relacji bilateralnych na linii Duszanbe – Teheran.¹² Z kolei 22 grudnia 2013 roku irański wiceminister kultury podczas rozmowy z ministrem kultury i informacji Afganistanu oświadczył, że powstanie UPP jest konieczne. H. Nuszabadi podczas spotkania z afgańskim ministrem kultury i informacji, Machtumem podkreślał, że językiem perskim mówi na świecie ok. stu milionów osób, a utworzenie Unii Państw Perskojęzycznych jest konieczne,

¹² *President Rouhani urges expansion of ties among Persian-speaking countries*, IRNA, 02.09.2013
<http://en.irna.ir/News.aspx?Nid=2736193>, dostęp: 14 grudnia 2014.

by chronić język perski.¹³ Nuszabadi zaproponował na początek powołanie wspólnego komitetu na rzecz integracji z oficjalnymi przedstawicielstwami w Iranie oraz Afganistanie. H. Nuszabadi w Afganistanie podkreślał ogromną wagę „braterskich i sąsiedzkich” relacji obu państw i z uwagi na bliskość kulturową państw perskojęzycznych uznał, że rozwój relacji między tymi państwami i ich narodami jest konieczny. Podczas spotkania zwrócił uwagę przede wszystkim na ogromną więź historyczną, kulturową, a także religijną łączącą Iran z Afganistanem.

Nie ulega wątpliwości, że polityka Iranu oraz irańskie inwestycje miały w ostatnich latach ogromny wpływ na rozwój Afganistanu i Tadżykistanu. Siła wpływów Teheranu, wcześniej niedoceniana przez Rosję i Zachód, została również i tam dostrzeżona. Z naciskami Rosji (w Azji Centralnej) i USA (w Afganistanie) można wiązać dążenie Duszanbe i Kabulu do zdystansowania się od wpływów IRI, również tych kulturowych. Jakkolwiek irańskie inwestycje są przyjmowane z radością, to polityka IRI w ostatnich latach już zdecydowanie mniej. Wszystko wynika z tego, że działania językowo-kulturowe IRI względem Azji Centralnej i Afganistanu, choć w założeniach oparte na wspólnym, jeszcze przedislamskim dziedzictwie, są w istocie związane z oddziaływaniem ideologicznym o charakterze religijnym. Wystarczy przypomnieć, że fale rewolucji w państwach arabskich znane jako „Arabska Wiosna”, zostały przez irańskie władze określone mianem „odpowiedzi na wezwanie do rewolucji islamskiej”.¹⁴ Również takie deklaracje mogły zaniepokoić władze we wschodnim sąsiedztwie Iranu.

Oczywiście Iran nie stoi za sprowokowaniem fali wystąpień przeciw władzy w krajach arabskich, a niektóre z nich (np. w Syrii) działają nawet na niekorzyść regionalnych interesów IRI. Tadżycki analityk P. Mullodżanow zauważył, że wielu studentów tadżyckich, którzy studiowali w Iranie przyjęło szyizm, a po powrocie do ojczyzny zaczęli organizować szyiackie grupy studyjne.¹⁵ Podobne sytuacje dotyczą również Afganistanu, gdzie według doniesień źródeł lokalnych, wiele uczelni wyższych nie chce przyjmować do pracy wykładowców,

¹³ U. Niayesh, *Deputy Minister: Iran welcomes Persian-speaking countries' union*, Trend.az, 25.12.2013, <http://en.trend.az/iran/2225157.html>, dostęp: 14 grudnia 2014.

¹⁴ *Islamic Awakening modeled on Iran revolution*, Press TV, 11 lutego 2012, <http://www.presstv.com/detail/226172.html>, dostęp: 17 grudnia 2014.

¹⁵ *Tajikistan and Iran: Is Dushanbe Distancing Itself from Cultural Cousin?* EURASIANET, 07.03.2011, <http://www.eurasianet.org/node/63021>, dostęp: 15 grudnia 2014.

którzy zdobywali swe stopnie naukowe na uczelniach w Iranie w obawie o szerzenie przez nich idei irańskiej rewolucji islamskiej. Tymczasem administracja w Duszanbe jest obecnie zdeterminowana, by ograniczyć jak najbardziej wpływy islamu w Tadżykistanie, m.in. zamykając niezarejestrowane meczety oraz ingerując w treść kazań imamów. Antyislamska polityka Rahmona objawia się również w kwestiach obyczajowych. Według doniesień, w kraju prześladowani są mężczyźni noszący brodę. Jesienią 2011 roku prezydent Rahmon wezwał 1400 studentów tadżyckich, którzy studiowali w krajach Bliskiego Wschodu, w tym również 200 przebywających w Iranie, by zrezygnowali z dalszej nauki i niezwłocznie wrócili do ojczyzny. Równoległe pojawiły się problemy w wyjeździe na szkolenia nauczycielskie do Teheranu, na których nauczyciele mieli uczyć się alfabetu persko-arabskiego. W grudniu tego samego roku około 90 dzieci przestało uczęszczać do szkoły uruchomionej przez irańską ambasadę w Duszanbe.¹⁶

W omawianym okresie również kilku tadżyckich i irańskich ministrów odwoływało wzajemne wizyty, m.in. irański minister przemysłu i kopalń A. A. Mehrabian miał pojawić się na spotkaniu tadżycko-irańskim dot. współpracy w dn. 16 lutego 2012. Tydzień wcześniej irański wiceprezydent Hamid Baqa'i odwołał spotkanie z prezydentem Rahmonem, który miał przekazać zaproszenie na obchody Święta Nouruz prezydentowi Ahmadineżadowi. Irańskie władze wyraziły również w tym czasie swe niezadowolenie zmniejszeniem liczby połączeń lotniczych między Duszanbe i Teheranem przez tadżyckie linie lotnicze. W tym samym czasie strona tadżycka zaniechała wsparcia dla irańskich wysiłków o zniesieniu wiz między państwami. Kontrowersje w Duszanbe wzbudziły również plany Teheranu co do utworzenia perskojęzycznej telewizji, skierowanej do mieszkańców trzech państw perskojęzycznych (*Navruz TV*), która miała być gotowa do uruchomienia już w lutym 2013 roku.

Mimo wszystko Iran nadal pozostaje dla Tadżykistanu ważnym partnerem, głównie ze względu na możliwości przeciwdziałania polityce skonfliktowanego w wielu kwestiach z Duszanbe Uzbekistanu. Kiedy w czerwcu 2012 roku Uzbekistan zablokował transport kolejowy irańskich materiałów budowlanych do elektrowni wodnej Sangtuda-2, Teheran zagroził Taszkentowi odwetową blokadą transportu uzbeckich samochodów przez terytorium

¹⁶ *Ibidem.*

IRI. Taszcent wobec wizji strat szybko wycofał się z blokady. Jak oznajmił badacz spraw międzynarodowych z Rosyjsko-Tadżyckiego Słowiańskiego Uniwersytetu w Duszambe „Irańczycy bardzo obawiają się ograniczeń we współpracy z Tadżykistanem”.¹⁷

Podsumowanie

Polityka wschodnia Iranu jest kwestią niezwykle istotną w wymiarze nie tylko regionalnym, ale i globalnym. Ranga Iranu, w obliczu wycofywania z Afganistanu sił bojowych NATO, miała niebagatelnie wzrosnąć, lecz może być to niemożliwe ze względu na zaangażowanie IRI w operacje przeciwko IS w Iraku i Syrii. Z kolei wspólna granica, dziedzictwo kulturowe oraz interesy polityczne mogą być płaszczyzną do budowania bliskiej współpracy afgańsko-tadżyckiej. Stabilny Afganistan jest dla Duszanbe o tyle ważny, że geograficznie leży na drodze do kontaktu z Bliskim Wschodem i Azją Południową.

Wobec dotychczasowych ograniczonych możliwości współpracy z tymi regionami, Tadżykistan pozostaje skazany jedynie na partnerstwo z Federacją Rosyjską oraz postsowieckimi republikami azjatyckimi, z którymi toczy jednocześnie wiele sporów. Stabilizacja i utworzenie szlaków transportowych przez Afganistan umożliwią Tadżykistanowi nawiązanie bliższej współpracy z jego strategicznym partnerem, jakim wciąż pozostaje Iran.

Nawiązanie do dawnej świetności imperiów Achemenidów czy Sasanidów, to marzenie przywódców Iranu, a poprzez UPP takie nawiązanie mogłoby być w pewnym sensie możliwe. Jednocześnie teokratyczny charakter IRI staje się coraz poważniejszą przeszkodą na drodze do integracji z sąsiedztwem i budzi poważne zaniepokojenie w Duszanbe.

W dobie rywalizacji sunnicko-szyickiej w świecie islamu nie może również dziwić sceptyczne podejście do polityki IRI ze strony władz w większości sunnickiej Islamskiej Republiki Afganistanu. Zbliżenie Afganistanu, Iranu i Tadżykistanu, mogłoby być z pewnością w perspektywie współpracy regionalnej korzystne dla tych państw. Przy odpowiednim rozwoju sytuacji taka forma integracji mogłaby służyć też interesom gospodarczym Indii, Chin, a nawet Unii Europejskiej (Nowy Jedwabny Szlak).

¹⁷ *Ibidem.*

Równocześnie pozostali gracze w regionie mogą doszukiwać się w tej idei zagrożeń dla panującego porządku i dla swojej pozycji. Zaniepokojenie integracją w ramach UPP, kiedy ta nabierała rozpędu, odczuwalne było zwłaszcza w Moskwie, zainteresowanej utrzymaniem swojej pozycji w postsowieckich republikach azjatyckich oraz w Waszyngtonie, który pozostaje skonfliktowany z Teheranem. Entuzjazmu do projektu UPP nie przejawia także rywalizująca z Iranem Turcja oraz zdominowane przez ludność turecką państwa Azji Centralnej oraz Kaukazu.¹⁸

Władze w Teheranie zdają sobie sprawę, że kultura irańska (w szerszym znaczeniu) oraz język perski mogą być ważnymi instrumentami w polityce regionalnej, wobec niektórych państw skuteczniejszymi nawet zdecydowanie od idei wspólnoty w islamie. Choć idee panirańskie, związane z językiem i wspólnym dziedzictwem kulturowym Iran starał się wykorzystywać dotychczas głównie na wschodzie, obiektem docelowym polityki więzów kulturowych może stać się również Kurdystan, wszak Kurdowie, choć posługują się własnym językiem, są ludem irańskim i łączą ich z Irańczykami istotne podobieństwa kulturowe.

*Tezy przedstawiane w serii „Biuletyn OPINIE” Fundacji Amicus Europae
nie zawsze odzwierciedlają jej oficjalne stanowisko !*

¹⁸ M. Laumulin, *Central Asia and Pax Iranica: Cooperation and Interdependence*, [w:] *Central Asia and the Caucasus*, vol. 12 issue 2, 2011, s. 125-126.

Instrumenty polityki Iranu wobec Azji Centralnej i Afganistanu
Biuletyn OPINIE FAE nr 1/2015
Jakub Gajda

Kontakt

**Fundacja Aleksandra Kwaśniewskiego
„Amicus Europae”**

Aleja Przyjaciół 8/5
00-565 Warszawa

Tel. +48 22 622 66 33
Tel. +48 22 622 66 03
Fax: +48 22 629 48 16

email: fundacja@fae.pl, www.fae.pl

Biuletyn OPINIE FAE nr 1/2015

**Instrumenty polityki Iranu wobec
Azji Centralnej i Afganistanu**

Autor: Jakub Gajda

Ekspert Zespołu Analiz Fundacji *Amicus Europae* oraz Fundacji im. K. Pułaskiego. Orientalista, publicysta i tłumacz prasowy z języków perskiego, *dari*, tadżyckiego i *paszto*. Obecnie przygotowuje dysertację doktorską nt. Iranu, Afganistanu i Azji Centralnej.

Nadrzędną misją **Fundacji AMICUS EUROPAE** jest popieranie integracji europejskiej, a także wspieranie procesów dialogu i pojednania, mających na celu rozwiązanie politycznych i regionalnych konfliktów w Europie.

Do najważniejszych celów Fundacji należą:

- Wspieranie wysiłków na rzecz budowy społeczeństwa obywatelskiego, państwa prawa i umocnienia wartości demokratycznych;
- Propagowanie dorobku politycznego i konstytucyjnego Rzeczypospolitej Polskiej;
- Propagowanie idei wspólnej Europy i upowszechnianie wiedzy o Unii Europejskiej;
- Rozwój Nowej Polityki Sąsiedztwa Unii Europejskiej, ze szczególnym uwzględnieniem Ukrainy i Białorusi;
- Wsparcie dla krajów aspirujących do członkostwa w organizacjach europejskich i euroatlantyckich;
- Promowanie współpracy ze Stanami Zjednoczonymi Ameryki, szczególnie w dziedzinie bezpieczeństwa międzynarodowego i rozwoju gospodarki światowej;
- Integracja mniejszości narodowych i religijnych w społeczności lokalne;
- Propagowanie wiedzy na temat wielonarodowej i kulturowej różnorodności oraz historii naszego kraju i regionu;
- Popularyzowanie idei olimpijskiej i sportu.